

Ditari i fëmijëve

Piketat zhvillimore për fëmijët 0-3 vjeç

Shënoni me ✓ në katrorat pranë tekstit më poshtë për të identifikuar piketat e zhvillimit të fëmijës tuaj.

Si Fëmijët e Tjerë 2 Muajsh, Unë Kam Filluar Të:

- Buzëqeshë njerëzve spontanisht
- Qetësoj veten për pak kohë (të ofrojë dorën tek goja ose të thithë gishtin tim)
- Mendohej të shikojë prindërit
- Bëjë zëra gurguluese
- Kthej kokën në drejtim të zërit
- Kushtoj vëmendje fytyrave
- Percjelli gjërat me sy dhe të dalloj njerëzit e tjerë në distancë
- Shprehi mërzinë (qaj) nëse aktiviteti nuk ndryshon
- Mbaje kokën lartë dhe të qohem lartë kur jam i/e shtrirë në bark
- Bëj lëvizje të lehta me këmbë dhe duar

Nënë dhe baba, veproni herët duke biseduar me mjekun familjar apo infermieren nëse unë:

- Nuk i përgjigjem tingujve me zë të lartë
- Nuk i përcjell gjërat kur lëvizin
- Nuk buzëqeshë tek njerëzit
- Nuk i sjell duart në gojë
- Nuk mund të mbajë kokën lart kur jam shtrirë në bark

Mua më pëlqen shumë kur nëna dhe babai im luajnë me mua çdo ditë. Kjo më ndihmon të mësoj dhe të rritem. Sidomos më pëlqen kur ata:

- Më përkëdhelin, flasin dhe luajnë me mua gjatë ushqyerjes, veshëmbathjes dhe larjes. Ata më shikojnë në sy gjatë këtyre veprimeve. Poashtu, ata luajnë në dysheme me mua çdo ditë.
- Kanë krijuar një orar ditor për mua, p.sh. unë flej më shumë gjatë natës se sa gjatë ditë, dhe në përgjithësi kam orare të rregullta.
- Kanë mësuar të lexojnë gjendjen time. Nëse unë jam i/e lumtur, ata vazhdojnë të njëjtin aktivitet me mua. Nëse unë jam mërzitur, ata me kushtojnë kohë dhe më ngushëllojnë mua.
- Përgjigjen kur unë nxjerr zëra apo gugas, herë duke kopjuar zërat e mi e herë duke përdorur fjalë të qarta. Kur unë buzëqesh, buzëqeshin edhe ata.
- Flasin me rradhë [kur unë gugas apo lëshoj zëra, ata dëgjojnë dhe buzëqeshin, kur unë ndaloj, ata flasin]. Ata përsërisin tingujt e mi dhe thonë fjalë të thjeshta me ato tinguj.
- I kushtojnë vëmendje mënyrave të ndryshme se si unë qaj, në mënyrë që të mësojnë dhe të kuptojnë se çfarë unë dëshiroj.
- Lexojnë libra me ngjyra për mua çdo ditë. Ata më lavdërojnë kur unë lëshoj zëra dhe "lexoj". Ata më tregojnë gjëra të reja dhe i emërtojnë ato.
- Emërtojnë gjërat që shikoj unë dhe më flasin për ato.
- Marrin dhe me kthejnë lodrën që më ka rënë nga dora në dysheme. Kjo lojë më ndihmon të mësoj shkakun dhe efektin.
- Më tregojnë fotografi të ndritshme nga ndonjë revistë dhe emërtojnë atë çfarë shoh në fotografi
- Nuk më lënë të shikoj TV ose të luaj me pajisjet e tjera teknologjike. Unë nuk kam nevojë për ato në këtë moshë.
- Më mbajnë mua derisa ulen ose me vendosin jastëkun të mbështetem. Ata më lejojnë të shikoj përreth dhe më japin lodra përderisa unë balancohem.

Si Fëmijët e Tjerë 4 Muajsh, Unë Kam Filluar Të:

- Buzëqesh spontanisht, sidomos tek njerëzit
- Pëlqej lojën me njerëz dhe të qaj kur ndalon loja
- Kopjoj lëvizjet dhe shprehjet e fytyrës, si të qeshurën dhe ngrysjen
- Njoh fytyrat e njohura nga distanca dhe të dalloj të huajt
- Luaj me të tjerët, sidomos prindërit
- Dëshiroj të shikoj veten në pasqyrë
- Përcjellë me sy gjërat që lëvizin
- Përgjigjem emocioneve të të tjerëve
- Murmurojë zëra apo fjalë të ndryshme
- Qajë në mënyra të ndryshme për të treguar urinë, dhimbjen ose lodhjen
- Përgjigjem ndaj tingujve duke bërë tinguj
- Përgjigjem kur thërrasin emrin tim
- Bëj tinguj për të treguar gëzim dhe pakënaqësi
- Them tinguj të njëtrajtshëm (me "m", "b")
- Përgjigjem ndaj dashurisë
- Arrijë të marr lodrën me një dorë
- Përdori duart dhe sytë në një drejtim, kur përpiqem të arrijë një lodër
- Sjell gjërat dhe duart në gojë
- Tregoj kuriozitetin tim rreth gjërave dhe përpiqem të marrë gjërat që janë të paarritshme për mua
- Mbjaj kokën të qëndrueshme, të pambështetur
- Shtrihem kur nuk mund të qëndroj në sipërfaqe të vështirë
- Ndonjëherë rrokullisem nga barku në shpinë
- Mund të mbajë një lodër dhe ta lëkund atë apo ta lëzivi drejt lodrave tjera
- Kur shtrihem në stomak, shtyej deri në bërryla
- Rrotullem në të dy drejtimet (para dhe prapa, prapa përpara)
- Ulem pa mbështetje

Nënë dhe baba, veproni herët duke biseduar me mjekun familjar apo infermieren nëse unë:

- Nuk përcjelli gjërat deri sa ato lëvizin
- Nuk u buzëqeshi njerëzve
- Nuk mund ta mbajë kokën qëndrueshëm
- Nuk krijoi tinguj apo zëra
- Nuk l sjell gjërat në gojë
- Nuk shtyej me këmbë kur shputat l kam në sipërfaqe të forte
- Kam pengesë të lëzivi njërin apo dy sytë në të gjitha drejtimet

Mua më pëlqen shumë kur nëna dhe babai im luajnë me mua cdo ditë. Kjo më ndihmon të mësoj dhe të rritem. Sidomos më pëlqen kur ata:

- Krijojnë orar të rregullt për ushqimin dhe fjetjen time
- Më mbajnë dhe bisedojnë me mua duke qeshur
- Imitojnë zërat dhe tingujt që bëj unë
- U kushtojnë vëmendje gjërave që mua më pëlqejnë dhe nuk më pëlqejnë
- Ndajnë kohën të lexojnë ose të këndojnë për mua
- Qeshin dhe gëzohen kur unë lëshoj zëra dhe tinguj
- Më japin mua lodra me ngjyra të përshtatshme për moshën time
- Më lejojnë të eksploroj rrethin tim
- Luajnë fshehtas me mua
- Më mbeshtesin që të qëndroj në këmbë mbi sipërfaqe të forte dhe flasin me mua
- Më ndihmojnë të mbajë lodra e mija

Si Fëmijët e Tjerë 6 Muajsh, Unë Kam Filluar Të:

- Njoh fytyrat familjare dhe të dalloj nëse dikush është i huaj
- Dëshiroj të luaj me të tjerët, sidomos me prindërit e mi
- Përgjigjem ndaj emocioneve të njerëzve të tjerë dhe shpesh dukem i/e lumtur
- Kopjoj disa lëvizje dhe shprehje (mimika) të fytyrës, si e qeshura apo mërrolat
- Përgjigjem ndaj tingujve apo zërave duke bërë tinguj. Bëj tinguj me shprehje dhe kopjoj tingujt që i dëgjoj.
- Lidhë zanoret së bashku kur gugas ("ah", "eh", "oh") dhe më pëlqen të luaj me prindërit ndërsa bëj tinguj
- Përgjigjem/reagoj kur më thërrasin me emër dhe kthej kokën në drejtim të zërit
- Bëj zëra për të treguar gëzim dhe pakënaqësi
- Ndryshoj të qarët sipas nevojës [uri, dhimbje, lodhje]
- Përdori duart dhe sytë në një drejtim, kur përpiqem të arrijë një lodër. Tregoj kureshtje (kuriozitet) rreth gjërave dhe përpiqem të marrë gjësende, lodra që janë të paarritshme
- Të dallojë ngjyrat
- Sjelli duart dhe gjërat apo lodrat e ndryshme në gojë
- Mbaj kokën qëndrueshëm, të pambështetur
- Rrotullohem në të dy drejtimet (para dhe prapa, prapa dhe përpara)
- Ulem pa mbështetje
- Mbështetem në këmbë dhe nganjëherë mund të lakoj gjujtë për t'u luhatur

Nënë dhe baba, veproni herët duke biseduar me mjekun familjar apo infermieren nëse unë:

- Nuk përpiqem të marrë gjërat që i kam përreth apo nuk jam i/e interesuar
- Nuk u përgjigjem tingujve apo zërave
- Nuk ju buzëqesh njerëzve
- Kam vështirësi me i sjell gjërat në gojë
- Nuk bëj tingujt e zanoreve ("ah", "eh", "oh")
- Nuk rrokullisem në asnjë drejtim
- Dukem shumë i/e ngurtë, me muskuj të shtrënguar

Mua më pëlqen shumë kur nëna dhe babai im luajnë me mua çdo ditë. Kjo më ndihmon të mësoj dhe të rritem. Sidomos më pëlqen kur ata:

- Më ushqejnë vetëm më qumësht të gjirit deri në gjashtë (6) muaj.
- Më përkëdhelin, flasin dhe luajnë me mua gjatë veshëmbathjes dhe larjes. Ata më shikojnë në sy gjatë këtyre veprimeve dhe luajnë me mua në dyshme çdo ditë.
- Mësojnë të lexojnë gjendjen time.
- Përgjigjen kur unë nxjerr zëra apo gugas, herë duke kopjuar zërat e mija, herë duke përdorur fjali të qarta. Kur unë buzëqesh, buzëqesh edhe nëna dhe babai.
- Flasin me radhë [kur unë gugas apo lëshoj zëra, ata më dëgjojnë dhe buzëqeshin; kur unë ndaloj, ata flasin]. Ata poashtu përsërisin tingujt e mi dhe thonë fjali të thjeshta me ato tinguj.
- Lexojnë libra me ngjyra për mua çdo ditë. Ata më lavdërojnë kur unë lëshoj zëra dhe "lexoj" gjithashtu. Ata më tregojnë gjëra të reja dhe i emërtojnë ato.
- Kur unë shikoj diçka, ata më tregojnë atë dhe flasin për atë që po e shikoj.

- Kur unë lëshoj një lodër në dysheme, e marrin dhe më kthejnë lodrën. Kjo lojë më mëson mua shkakun dhe pasojën.
- Më shmangin TV ose pajset e tjera teknologjike. Unë jam i/e vogël dhe nuk kam nevojë për ato në këtë moshë.
- Më mbajnë mua derisa të ulem ose më mbështesin në jastëk. Kjo më lejon të shikoj

përreth dhe më japin lodra deri sa të balancohem.

- Nuk më shkundin dhe nuk më bërtasin në asnjë rast.
- Sigurohen që unë të flejë vetëm në shpinë.
- Më vaksinojnë me kohë dhe sipas kalendarit të vaksinimit.

Si Fëmijët e Tjerë 9 Muajsh, Unë Kam Filluar Të:

- Kem frikë nga fytyra jo familjare/ të huajt
- Preferoj një lloj të caktuar të lodrave (kam lodra të preferuara)
- Kuptoj kur më thonë "jo"
- Bëj tinguj të ndryshëm si "mamamama" dhe "Bababababa"
- Kopjoj tingujt dhe gjestet e të tjerëve
- Përdori gishtat për të treguar gjëra
- Përcjelli me sy kur dicka bie
- Kërkoj gjërat që nëna dhe babai i fshehin
- Vendosi gjëra të ndryshme në gojë
- Lëvizi gjërat pa ndonjë problem nga njëra anë në tjetrën
- Qëndroj në këmbë duke u mbajtur
- Ulem pa mbështetje

Nëna dhe baba, veproni herët duke biseduar me mjekun familjar apo infermieren nëse unë:

- Nuk mund të rri në këmbë me mbështetje
- Nuk mund të qëndroj ulur pa ndihmë
- Nuk thërras ("nana", "baba", "dada")
- Nuk luaj ndonjë lojë që përfshin kthimin përpara dhe mbrapa
- Nuk reagoj kur më thërrasin në emrin e vet
- Nuk i njoh fytyrat familjare
- Nuk shikoj kur provojnë të më tregojnë një objekt
- Nuk i lëvizi lodrat nga njëra anë në tjetrën

Mua më pëlqen shumë kur nëna dhe babai im luajnë me mua çdo ditë. Kjo më ndihmon të mësoj dhe të rritem. Sidomos më pëlqen kur ata:

- I kushtojnë vëmendje mënyrës se si unë reagoj ndaj situatave të reja dhe ndaj njerëzve; ata përpiqen dhe vazhdojnë të bëjnë gjërat që më bëjnë të lumtur dhe të rehatshëm.
- Më qëndrojnë shumë afër kur unë lëvizi më shumë në mënyrë që unë ta di se ata janë afër.
- Luajnë lojëra të tilla si "tani është radha ime, radha jote."
- Thonë se çfarë mendojnë për mënyrën se si unë ndjehem. Për shembull "Po dukesh i/e trishtuar, le të shohim nëse mund t'ju bëjmë të ndjehesh më mirë".
- Përshkruajnë çfarë kërkoj unë; për shembull, "Top i kuq, i rrumbullakët".
- Flasin për atë që unë dëshiroj kur unë shikoj diçka që mund të më pëlqej.
- Kopjojnë tingujt dhe fjalët e mia.
- Kërkojnë sjelljet që dëshirojnë nga unë. Për shembull, në vend që të thonë "mos qëndro", më thonë "koha për t'u ulur".
- Më mësojnë mua shkakun dhe efektin p.sh. duke shtyrë një makinë lodër (kthimi mbrapa) dhe duke e gjuajtur topin
- Lexojnë dhe flasin me mua
- Më japin mua hapësirën për të lëvizur që të eksploroj në një mjedis të sigurtë.

Si Fëmijët e Tjerë 1 Vjec, Unë Kam Filluar Të:

- Turpërohem nga fytyrat e panjoura/të huajt
- Qaj kur nëna ose babai largohen
- Kem gjësende dhe njerëz të preferuar
- Shfaq frikë në situata të caktuara
- Zgjas librin kur dua të dëgjoj një tregim
- Përsëris zërat ose veprimet për të tërhequr vëmendjen
- Zgjas dorën ose këmbën për të ndihmuar të vishem
- Përgjigjem ndaj kërkesave të thjeshta që m'1 thonë
- Lëviz kokën për të thënë "po" ose dorën për të përshëndetur
- "tung-tung"
- Krijoj tinguj me ton ndryshues (që ngjason me të folur)
- Përpiqem të kopjoj fjalë që ju thoni
- Gjej gjërat e fshehura
- Shikoj saktësisht gjësendet që përmenden
- Vendosi dhe zhvendosi objektet nga kutitë
- Shenjoj me gishtin tregues
- Zbatoj instruksionet si "kape lodrën"
- Ulem pa ndonjë ndihmesë
- Ngritem në këmbë dhe eci duke u mbajtur për mbështetje
- Mund të qëndroj në këmbë pa mbështetje dhe të bëjë disa hapa

Nënë dhe baba, veproni herët duke biseduar me mjekun familjar apo infermieren nëse unë:

- Nuk zvarritem
- Nuk mund të qëndroj në këmbë me mbështetje
- Nuk 1 kërkoj gjërat që prindërit po 1 fshehin nga unë
- Nuk them dot fjalë si "nana" ose "dada"
- Nuk mësoj gjetet si tundjen e kokës ose valëvitjen e dorës
- Nuk shenjoj me gisht drejt objekteve
- Humbas disa nga aftësitë që kisha

Mua më pëlqen shumë kur nëna dhe babai im luajnë me mua cdo ditë. Kjo më ndihmon të mësoj dhe të rritem. Prindërit po aqshu mund të praktikojnë këto veprime:

- T'1 japin kohë fëmijës që të mësohet ngadalë me një kujdestar të ri. Ata mind t'1 ofrojnë batanije ose lodër që fëmijët të ndjehen rehat
- Të thonë "Jo" të prerë. Të mos bërtasin ose të mos japin shpjegime të gjata pasi që fëmija do të kuptoj përgjigjen brenda 30 sekonda deri në 1 minutë.
- T'1 ofrojnë fëmijëve shumë përqaftime, puthje dhe lëvdata për sjellje të mire.
- Të shpenzojnë kohë për të inkurajuar sjellje të mira dhe jo duke dënuar sjellje të këqija (4 herë më shumë kohë për të inkurajuar sjellje të mira).
- Të flasin për atë se çfarë po bëjnë. Për shembull "Nëna po pastron duart e tua me një peshqir".
- 1 lexoni fëmijës tuaj cdo dite. Lëreni fëmijën të kthejë faqen dhe 1 emërtoni me radhë ilustrimet.
- 1 ndihmoni të përfundojë fjalën kur ai/ajo emërton një objekt. Për shembull, nëse fëmija shenjon një kamion dhe thotë "k" ose "kamion", ju 1 thoni "po, ai është një kamion 1 madh 1 kaltër".
- 1 jepni ngjyra dhe e lejoni të bëjë vija sipas dëshirës në fleta, duke e udhëzuar. E lavdëroni kur ju kopjon.
- Luani me të me kocka, forma të ndryshme, ose lodra që e inkurajojnë të përdorë duart.
- Fshihni lodrat dhe 1 kërkoni që fëmija t'1 gjejë ato.

- Kërkoni nga fëmija që të emërtoj pjesët e trupit ose gjëra që sheh.
- I këndoni dhe e inkurajoni të lëvizë me ju.
- I krijoni një hapësirë të përshtatshme për të hulumtuar lirshëm. I ofroni një lidër që mund ta shtyejë, sic është një vagon ose makinë.

Si Fëmijët e Tjerë 18 muajsh, Unë Kam Filluar të:

- I'a zgjas të tjerëve gjërat e lojës
- Kam disponim të ndryshueshëm
- Frikësohem nga njerëzit që nuk I njoh
- Jam i/e afërt me njerëzit që I njoh
- Luaj me role, si për shembull ushqej kukullën time
- Bëj me shenjë drejt gjërave që më duken interesante
- Eksploroj vetëm por jo larg prindërve të mi
- I them shumë fjalë ndaras
- Them "jo" dhe e tregoj edhe me lëvizje të kokës
- E di se qka janë shume gjëra si telefoni, luga, furqa e dhëmbëve
- Tërheqi vëmendjen e të tjerëve duke shenjuar me gisht
- Mund t'i kuptoj instruksionet 1-fjalëshe, pa ndonjë përshkrim.
- Për shembull, unë ulem kur më thonë "ulu".
- Eci vetëm
- Mund të shpejtojë hapin dhe të vrapoj
- Ngreh lodrat e mia duke ecur
- Mund të ndihmoj të zhvishem
- Pijë ujin nga gota
- Ushqehem me lugë

Nënë dhe baba, veproni herët duke biseduar me mjekun familjar apo infermieren nëse unë:

- Nuk tregoj me gisht drejt gjërave
- Nuk mund të eci
- Nuk e kuptoj se për çfarë përdoren objektet që I kam përreth gjithmonë
- Nuk mësoj fjalë të reja
- Nuk I them së paku 6 fjalë
- Nuk e vërej ose shikoj kur prindi im ose kujdestari vijnë ose largohen
- Humbas aftësitë që I kisha

Mua më pëlqen shumë kur nëna dhe babai im luajnë me mua çdo ditë. Kjo më ndihmon të mësoj dhe të rritem. Prindërit po aшту mund të praktikojnë këto veprime:

- Të ofrojnë një ambient të sigurtë, me rutina të parashikueshme për fëmijët.
- Të lavdërojnë më shumë sjellje të mira dhe të mos shpenzojnë shumë kohë duke dënuar sjellje jo të mira.
- Të përshkruajnë emocionet e fëmijës. Për shembull "Ti je e lumtur kur e lexojmë librin".
- Të luajnë me role.
- Të inkurajojnë bashkëndjesinë. P.sh., të inkurajojnë fëmijën e tyre të përqafin një fëmijë që po qan.
- Të lexojnë libra dhe të flasin për ilustrimet me fjalë të thjeshta.
- Të kopjonë fjalët e fëmijës së tyre.
- Të përdorin fjalë dhe fjali të thjeshta, dhe t'i bëjnë pyetje fëmijës.
- Të fshehin objektet që fëmija t'i gjej ato. Të luajnë me kocka, pazël dhe lojëra që mësojnë zgjidhjen e problemeve.
- Të krijojnë hapësira të sigurta për lojën dhe ecjen e fëmijëve.
- Të ofrojnë lodra që fëmijët mund të tërheqin dhe shtyejnë me lehtësi, dhe topa që mund të gjuajnë.
- Të inkurajojnë fëmijën të përdorë gotën dhe lugën, pa marrë parasysh sa i/e cregulltë është.
- Të bëjnë balona me ujë dhe shukumë dhe të inkurajojnë fëmijën t'i prekë ato.

Si Fëmijët e Tjerë 2 vjec, Unë Kam Filluar të:

- Kopjoj të tjerët, sidomos të rriturit dhe fëmijët më të mëdhenjë
- Kënaqem kur jam me fëmijë të tjerë
- Pavarësohem ngadalë
- Vepro ndonjëherë kundrejtë instruksioneve që më japin
- Shenjoj drejt gjërave kur dëgjoj emrin e tyre
- Them emrat e personave që njoh dhe të pjesëve të trupit
- Them fjali me 2 deri 4 fjalë
- Mund t'i kuptoj dhe aplikoj instruksionet që më japin
- Përsërisë fjalët që dëgjoj në një bisedë
- Gjej gjësendet e fshehura edhe nën dy ose tre shtresa
- Dalloj format dhe ngjyrat
- Përfundoj fjalitë dhe rimat në librat që I njoh
- Ndërtoj kulla të larta deri në 4 kocka dhe mund ta përdori një dorë më shumë se tjetrën
- Përcjelli instruksionet e thjeshta me dy hapa, si p.sh. "Merri këpuçët e tua dhe vendosi në raft."
- Mund të them emrat e figurave në libër si macja, qeni, zogu.
- Qëndroj në majë të gishtave të këmbës
- Godas topin me këmbë
- Mund të vrapoj, të ngjitem dhe të zbres nga orenditë në shtëpi
- Mund të eci poshtë dhe lartë shkallëve duke u mbajtur në anësore
- Mund të kopjoj ose vizatoj vet vija të drejta dhe rrrathë

Nënë dhe baba, veproni herët duke biseduar me mjekun familjar apo infermieren nëse unë:

- Nuk mund të them fraza 2-fjalëshe (p.sh. qumësht)
- Nuk di se çfarë të bëj me lugën, furqën e dhëmbëve, telefonin, etj.
- Nuk kopjoj veprimet ose fjalët
- Nuk I përcjelli instruksionet e dhëna
- Nuk mund të eci në mënyrë stabile
- Humbas aftësitë që kisha

Mua më pëlqen shumë kur nëna dhe babai im luajnë me mua çdo ditë. Kjo më ndihmon të mësoj dhe të rritem. Prindërit po aq mund të praktikojnë këto veprime:

- Inkurajoni fëmijën të ndihmoj në punë si përgatitja e darkës, pastrimi, etj. Lavdëroni fëmijën që është ndihmës shumë i/e mirë.
- Në këtë moshë fëmijët luajnë pranë njëri-tjetrit por jo mire me njëri-tjetrin. Kur janë me fëmijë të tjerë, vendosni sa më shumë lodra dhe ndërhyri nëse ata fillojnë të grinden.
- Shpenzoni më shumë kohë duke e lavdëruar fëmijën tuaj se sa duke e kritikuar dhe dënuar.
- U'a mësoni emrat e kafshëve, pjesëve të trupit dhe objektet e tjera. Mos I kritikoni kur ata I thonë gabim fjalët, por I përsërisni edhe njëherë, si p.sh. "Ky është një top."
- Inkurajoni fëmijët të thonë fjalët dhe jo të shenjojnë gjësendet, e t'i ndihmoni edhe me shkronjën e pare.
- Fshihni gjëra në vende të ndryshme dhe inkurajoni që fëmija t'i gjejë. Inkurajoni të luaj me kocka, pazel, dhe të vizatojë. Më pas varni punimin e tyre në një hapësirë të dukshme në shtëpi.
- Kërkoni nga ata të ju ndihmojnë duke hapur derën, duke kthyer faqen e librit etj. Kur fillojnë të ecin, I kërkoni të bartin gjëra të vogla për ju.
- Luani me fëmijët në park duke I inkurajuar të jenë sa më aktiv me ngjitje në pasisje, ecje dhe vrapim.

Si Fëmijët e Tjerë 3 vjec, Unë Kam Filluar të:

- Kopjoj të rriturit dhe shokët e shoqet
- Tregojë afërsi ndaj shokëve/shoqeve, dhe kujdesem nëse qajnë
- Të luaj sipas rradhës me shokët/shoqet
- Kuptoj se çfarë më përket mua dhe çfarë jo
- Shpalosi shumë emocione të ndryshme
- Mund të qëndroj i/e ndarë nga nëna dhe babai
- Vishem dhe zhvishem vet dhe më pengon ndryshimi i rutinës
- Aplikoj instruksionet me 2 ose 3 hapa/faza
- Kuptoj fjalët si “në”, “mbi”, “nën” dhe mund të emërtoj shumë objekte/gjësende
- Mund të them emrin, mbiemrin, gjininë
- Mbaj në mend emrin e shokut/shoqes, dhe mund të them për emrat si “unë”, “ti”, “ne”, etj.
- Flas në mënyrë të kuptueshme edhe për personat më të rritur, dhe mund të bisedoj duke thënë 2-3 fjali.
- Mund të përdori lodra me shumë komanda/butons të ndryshme, dhe mund të luaj me pazel
- Kuptoj çfare do të thotë “2” dhe mund të kopjoj/vizatoj një rreth
- Mund të kthej faqet e librit një nga një dhe të ndërtoj kulla me 6 kate ose kocka
- Mund të hapi kapak të ndryshëm dhe dorezën e derës
- Vrapoj me lehtësi dhe ngjitem mirë.
- Ngjitem shkallëve pa problem, madje ngas biciklele me tre rrota.

Nënë dhe baba, veproni herët duke biseduar me mjekun familjar apo infermieren nëse unë:

- Rrëzohem shpesh ose nuk mund të ngjithem shkallëve
- Flas në mënyrë të paqartë
- Nuk mund të realizoj lojëra të thjeshta (pazël, lëvizja e dorezës së derës)
- Nuk flas duke krijuar fjali
- Nuk i kuptoj instruksionet e thjeshta
- Nuk luaj me role
- Nuk dëshiroj të luaj me fëmijë të tjerë dhe lodra
- Nuk bëj kontakt sy-më-sy
- Humbas aftësi që i kisha

Mua më pëlqen shumë kur nëna dhe babai im luajnë me mua cdo ditë. Kjo më ndihmon të mësoj dhe të rritem. Prindërit po aqhtu mund të praktikojnë këto veprime:

- Të dërgojnë fëmijët në park ose hapësira ku mund të shoqërohen dhe luajne me fëmijët e tjerë.
- Të bashkëpunojnë me fëmijët nëse ata janë të pikëlluar.
- Të flasin për emocionet e fëmijëve si “mund ta shoh që je nevrkosur pasi e hodhe kockën e pazel”.
- Të definojnë rregulla dhe limite për fëmijët e tyre. Nëse ai/ajo thyen rrgullin, t’i ulin në një karrige ose në dhomën e tyre për 30 sekonda deri në 1 minutë. T’i lavdërojnë fëmijët kur respektojnë rregullat.
- T’i lexojnë fëmijëve cdo ditë dhe të kërkojnë nga fëmijët t’i përsërisin fjalët dhe të shenjojnë ilustrimet.
- Të krijojnë pakon e fëmijës me ngjyra druri ose qiri, fleta vizatimi dhe t’i inkurajojnë të vizatojnë.
- Të luajnë lojën e kombinimit, si gjetja e dy gjërave të njejta në shtëpi.
- Të luajnë lojën e numërimit, si numërimi i shkallëve, pjesëve të trupit ose gjërat përreth.
- T’i kapin dorën gjatë ngjitjes së shkallëve, dhe nëse janë stabil, t’i inkurajojnë të përdorin anësoret.
- Të luajnë në park ose ambient të hapur me fëmijët ku ata mund të luajnë lirshëm.